

Katong Batja XL 07

Fridus Steijlen in boekenrubriek Katong Batja Nieuwsbrief Moluks
Historisch Museum 2015-12

Er lagen nog twee boeken die we voor Katong Batja wat uitgebreider zouden bespreken. Daarom deze Katong Batja XL.

De Molukse acties, Treinkapingen en gijzelingen 1970-1978 / Peter Bootsma

In de Katong Batja in onze Nieuwsbrief van september kwam dit boek al aan de orde. Het is, volgens uitgeverij Boom, een volledig herziene uitgave van 'De Molukse acties' van Peter Bootsma dat al in 2000 was verschenen. En dat klopt. Bootsma heeft zijn eerdere publicatie behoorlijk geüpdatet met behulp van de literatuur die sindsdien verscheen en door nog wat archieven te bestuderen en mensen te interviewen. Ook heeft hij van de gelegenheid gebruik gemaakt om aan zijn teksten te schaven, lange verhandelingen weg te laten en zaken wat puntiger te formuleren. Dat heeft hij niet onverdienstelijk gedaan. Het boek is leesbaarder geworden.

In de nieuwe uitgave volgt Bootsma dezelfde chronologische lijn die hij in 2000 ook volgde. In zeven hoofdstukken komen achtereenvolgens de volgende periodes en acties aan de orde: de periode tot 1970; de bezettingsactie van de woning van de Indonesische ambassadeur in Wassenaar in 1970; de periode van 1970 tot 1975; de eerste treinkaping in Wijster en de gijzelingsactie in het Indonesische consulaat in Amsterdam in 1975; de periode 1975-1977; de acties in De Punt en Bovensmilde in 1977; en tenslotte de laatste gijzelingsactie in het provinciehuis in Assen in 1978. Ter afsluiting volgt een epiloog waarin Bootsma enkele centrale vragen nogmaals de revue laat passeren.

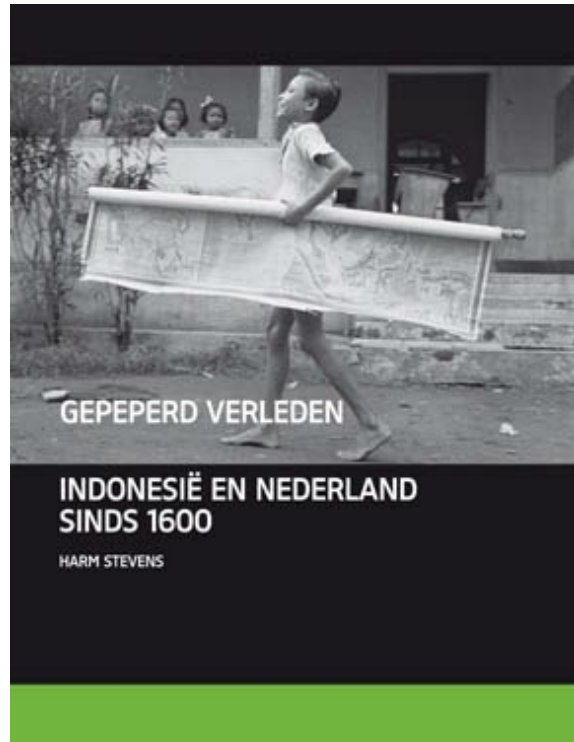
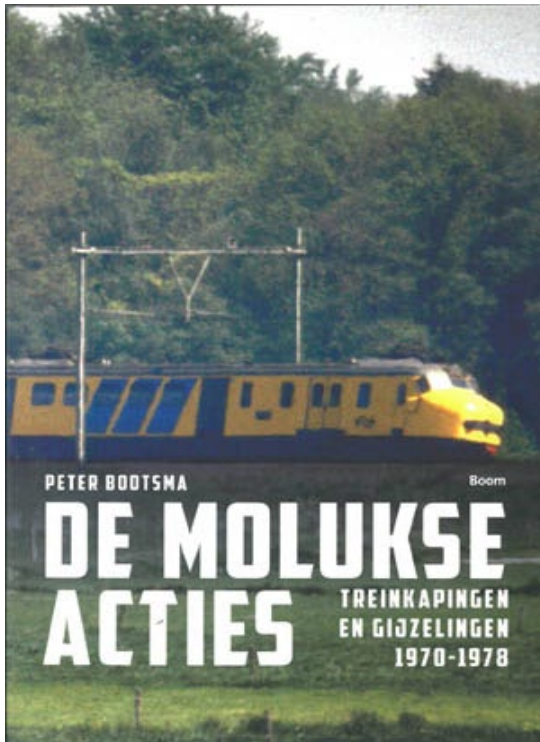
De publicatie uit 2000 was grotendeels gebaseerd op onderzoek voor de documentaire 'Dutch Approach' die in datzelfde jaar werd uitgezonden. Het extra onderzoek dat Bootsma voor de heruitgave heeft gedaan, heeft geleid tot iets andere details in de beschrijvingen van de gebeurtenissen en in de noten. Met name hoofdstuk zes, over De Punt en Bovensmilde, is uitgebreid. Dat is logisch want over de beëindiging van die acties is het afgelopen jaar veel te doen geweest en zijn de nodige nieuwe gegevens boven tafel gekomen. Bootsma begint zijn inleiding hoofdstuk ook met de presentatie op 16 april 2015 van het 'Verslag van een archiefonderzoek naar de treinkaping bij De Punt in 1977'. Daarin gaf de regering antwoord op Kamervragen die waren gesteld naar aanleiding van het rapport 'Air Mata Kebenaran' van de journalist Jan Beckers en de oud gijzelnemer Junus Ririmasse. Het 'Verslag van een archiefonderzoek' wees Bootsma de weg naar de achterliggende archieven.

Op een aantal punten heeft Bootsma zijn beschrijving van het gebeuren moeten bijstellen. Zo schreef hij in 2000 nog dat een van de kapers zich

tijdens de aanval op de trein door de mariniers tussen de gijzelaars wist te mengen, alwaar hij 'dood en verderf' zaaide (pagina 384). In de versie van 2015 is het 'dood en verderf' verdwenen maar ontstaat er een vuurgevecht, waarbij een gijzelaar om het leven komt door vuur van een marinier (pagina 343). Dit voorbeeld is niet zomaar een voorbeeld. Juist wat er zich op dat moment precies afspeelde en door welke kogel gijzelaar Rien van Baarsel omkwam, was onderwerp van verhit debat. De overheid heeft altijd willen doen geloven dat Van Baarsel was gestorven door een kogel van de actievoerders.

Het boek is, net als zijn voorganger, vooral beschrijvend en probeert een beeld te geven van wat er gebeurde. De beschrijving blijft vooral een beschrijving van buitenaf. De mensen die Bootsma extra interviewde, zaten, op de weduwe van de omgekomen gijzelaar Van Baarsel na, allemaal aan de kant van de Nederlandse overheid zoals mariniers, politie en een burgemeester. In 2000 stelde Bootsma nog expliciet de vraag waarom er na 1978 geen nieuwe acties meer kwamen, in de nieuwe versie stelt hij die vraag alleen nog impliciet in zijn epiloog. Zijn antwoord komt erg van buitenaf: omdat men heeft gemerkt dat gewelddadige acties de RMS niet dichterbij brachten. De werkelijkheid was stukken complexer en allerlei andere ontwikkelingen binnen de gemeenschap zelf speelden een cruciale rol. Zoals de discussies over het RMS-ideaal die vanaf het midden van de jaren zeventig werden gevoerd. Deze vallen echter buiten het blikveld van de auteur omdat hij zich vooral focust op de acties. Het boek ontbeert daardoor een belangrijke context om de acties echt te begrijpen. Het rapport 'Air mata kebenaran' had een mooie aanleiding kunnen zijn om ook de Molukse twijfels sterker in het boek op te nemen. Het komt na een referentie in het voorwoord echter niet meer aan de orde.

De uitgever beloofde met de heruitgave nieuwe inzichten omtrent de gijzelingsacties. Helaas zijn die niet in het boek te vinden. Althans niet voor de lezer die de literatuur heeft bijgehouden en die 'Air mata kebenaran' en het 'Verslag van het archiefonderzoek' heeft gelezen en de discussies daarover heeft gevolgd. De meeste mensen hebben dat niet. Deze uitgebreide en geüpdate heruitgave van 'De Molukse acties' is daarom een waardevolle publicatie.

Gepeperd Verleden. Indonesië en Nederland sinds 1600 / Harm Stevens

Uitgeverij Van Tilt € 24,50

Gepeperd Verleden is het tweede deel van een achtdelige landenserie die door de Afdeling Geschiedenis van het Rijksmuseum samen met uitgeverij Van Tilt wordt uitgegeven. In zeven hoofdstukken en een epiloog belicht Harm Stevens, curator van het Rijksmuseum, allerlei objecten uit de museumcollectie die te maken hebben met Indonesië en Nederlands-Indië.

Het eerste hoofdstuk, het begin van het Nederlandse avontuur, draait om de Molukken; Banda Neira wel te verstaan. Het schilderij dat Banda Neira afbeeldt en dat ooit in de bestuurskamer van de VOC hing als bewijs van hun wereldwijde expansie, vormt de opstap voor een verhaal over kolonialisme en onderdrukking. Stevens schrijft over de donkere kant van de kolonisatie: de handelswoede van de VOC, de moordpartijen door Jan Pieterszoon Coen, maar ook de verbanning van latere Indonesische politieke leiders zoals Hatta en Sjahrir naar het eiland. Banda Neira krijgt zo een plek in de lange lijnen van de koloniale geschiedenis.

In het boek van Stevens is ruim aandacht voor de aspiraties van de Indonesische bevolking tijdens de koloniale periode. Nadat hij Banda Neira als ballingsoord heeft beschreven bespreekt hij in het tweede hoofdstuk objecten die te maken hebben met Prins Diponegoro uit Yogyakarta, die tussen 1825 en 1830 tijdens een van de zogenaamde Java-oorlogen, aanvoerder was van het verzet tegen de Nederlandse kolonisator. Ook deze leider werd verbannen, naar Makassar waar hij uiteindelijk ook overleed. Diponegoro is een dankbaar symbool van het

Indonesisch verzet om te bespreken omdat zijn overgave omstreden is. Hij werd erin geluist door Luitenant Generaal De Kock, en zeer recent is zijn pelgrimsstaf die meer dan een eeuw bij particulieren in Nederland had gestaan, mede dankzij Harm Stevens aan het Nationaal Museum in Indonesië geschonken. Waar de auteur ook uitgebreid op ingaat in zijn epiloog.

Ook in het derde hoofdstuk komt verzet tegen de Nederlandse kolonisator uitgebreid aan de orde. De aftrap in dit hoofdstuk is het banier van de Atjese legeraanvoerder Al-Iskander, ofwel de Baros-vlag die werd buitgemaakt bij Baros op Sumatra en die nog allerlei sporen van gevechten draagt, zoals kruit- en bloedsporen. Aan de hand van vaandels en tekenen daarop laat Stevens niet alleen weten dat er veel verzet was, maar ook dat een deel van dat verzet Islamitisch geïnspireerd was. Het vierde hoofdstuk vormt een overgang naar de Nederlandse zijde van het koloniale avontuur. Aan de hand van de ijzeren vuurtoren van de Vlakkenhoek, tegenwoordig Belimbing in Lampung, vertelt Stevens over het ambitieuze plan om de hele kustlijn van Nederlands-Indië van lichtbakens te voorzien. De vuurtorens zijn een opstap om ook over andere ijzerconstructies, zoals het monument voor Generaal Michiels in Batavia, te schrijven.

Via de infrastructurele bouw komen we, in het vijfde hoofdstuk, in de sfeer van de koloniale expansie. Een schild waarvan op een begeleidend briefje stond dat het afkomstig was van een Atjeeër die in 1876 Luitenant Regensburg om het leven bracht, blijkt niet van Atjeh afkomstig te zijn maar uit Kalimantan, want het is een Dayakschild. Stevens gebruikt dit object om te schrijven over de veldtochten waarmee de kolonie onderworpen werd, waaronder de bekende tochten van overste Van Daalen in Atjeh rond 1900. Molukkers figureren in dit hoofdstuk vooral op de, bekende maar ook onbekende, foto's van militairen.

Met die veldtochten is de stap naar het bestuur in het zesde hoofdstuk gezet. Na de 'pacificering', zoals de veldtochten eufemistisch werden genoemd, kwamen de regenten en andere officials. Stevens bespreekt hun positie en hun relatie tot andere bestuurslagen en de bevolking aan de hand van kleding.

Waarmee Stevens aan het laatste hoofdstuk, de portrettengalerij, is gekomen. Naast de statige geschilderde portretten van de hoogste koloniale bestuurders, komen hier ook de portretten van de nieuwe Indonesische leiders aan bod, die in tijdschriften verschenen. En Stevens gaat in op de verwijdering en soms beschadiging van de oude koloniale portretten tijdens de dekolonisatie. In dit hoofdstuk bespreekt hij ook foto's van gezagsdragers tijdens de overdracht van Nieuw Guinea in 1962. De verschillende hoofdstukken lezen als uitgebreide 'De Collectie Vertelt...'. Met stukjes informatie over objecten, hoe ze in het museum kwamen en wat verborgen verhalen erachter zijn. Dat levert een boeiend boek op. Het boek geeft alleen niet een nieuwe kijken op waarom de verschillende objecten in het Rijksmuseum terecht zijn gekomen. En wat dat zegt over het beeld dat het Rijksmuseum over de kolonie en de

postkoloniale verhoudingen neerzet of had willen vertellen. Dat is niet erg, het had het boek wel een extra verdieping gegeven. Een voorbeeld: Stevens opent zijn boek prachtig met de bespreking van een tentoonstelling in de zomer van 1966 van Papuakunst in het Rijksmuseum, kunst geleend van etnografische musea. Die tentoonstelling was een vreemde eend in de bijt, en achteraf stelt Stevens, een curieus intermezzo. Even weg van de westerse beschaving die normaal in het museum werd tentoongesteld. Geïnspireerd door die tentoonstelling heeft Stevens met 'Gepeperd Verleden' een 'denkbeeldig woud van (post)koloniale beelden opgericht, waarin zich, als in een schimmenspel, de historische gestalten aftekenen van onze voorouders – Nederlanders, Indonesiërs en anderen'. Daar is hij zeker in geslaagd, maar wat ik ook had willen weten is *waarom* het Rijksmuseum dat 'curieuze intermezzo' organiseerde en wat het museum ermee wilde vertellen.